

The Journal of Academic Social Science Studies

International Journal of Social Science

Volume 5 Issue 6, p. 329-337, December 2012

**OSMANLI TAHTINDA HAK İDDİA EDEN BİR MACERAPEREST:
DÜZME ŞEHZADE AHMED NADİR BEY**

*AN ADVENTURER WHO ASSERTED RIGHT ON THE OTTOMAN THRONE:
PRETENDER PRINCE AHMED NADİR BEY*

Arş. Gör. Dr. Musa KILIÇ

Osmangazi Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü

Abstract

As can be seen on the other dynasties, in the history of the Ottoman Empire some pretender princes claimed that they are one of the members of the sultanate family. Ahmed Nadir Bey who emerged in the late period of Mahmud II and claimed to be the son of Mustafa IV and the rightful heir of the sultanate, was one of these names. According to pretender prince's story, after the abdication of his father his pregnant mother who was ordered to be killed but she could have managed to escape. Ahmed Nadir found out who he really was but after the death of his mother. Thenceforth, the only purpose of his life was to take revenge on his father. He worked under the command of the Ottoman Empire and the Viceroy of Egypt Kavalalı Mehmed Ali Pasha for a while. But he escaped to Europe for fear of letting on his secret. And then Ahmed Nadir tried to persuade the European governments about his claim. Although he was not seriously treated by the European governments his story was sufficiently interesting to attract the attention of the European press and public. After then he fade away temporarily but in 1843, he resurfaced in Tarsus. He tried to induce local governors to raise a rebellion in Anatolia but the result was a complete disappointment for Ahmed Nadir. After arrested by the Ottoman authorities he was sent first to Konya and then to İstanbul. There were a lot of rumours who he really was. But it was defined as a Polish refugee. On the other hand it could not have been completely understood why he attempted such a dangerous claim.

Key Words: Ahmed Nadir, Pretender Prince, Ottoman Dynasty, Mustafa IV, Mahmud II.

Öz

Diğer hanedan tarihlerinde görülebildiği gibi Osmanlı İmparatorluğu'nda da saltanatın sahibi ailenin üyesi olduğu iddia eden bazı düzmece isimlere rastlamak mümkündür. II. Mahmud döneminin sonlarında ortaya çıkan ve IV. Mustafa'nın oğlu ve saltanatın yasal varisi olduğunu iddia eden Ahmed Nadir Bey bu isimlerden biridir. Düzme şehzadenin hikayesine göre, babasının tahtan indirilmesinden sonra hamile olan annesi öldürülmesi emredilmesine rağmen kaçmayı başarmıştı. Ahmed Nadir gerçekte kim olduğunu ancak annesinin ölümünden sonra öğrenmişti. Artık hayatının tek amacı babasının intikamını almaktır. Bir süre Osmanlı İmparatorluğu ve Mısır valisi Mehmed Ali Paşa emrinde çalışır. Ancak sırrının ortaya çıkmasından korktuğu için Avrupa'ya kaçmak zorunda kalır ve daha sonra iddiaları konusunda Avrupa hükümetlerini ikna etmeğe çalışır. Elbette ciddiye alınmadı. Ancak ilginç hikayesi Avrupa basını ve kamuoyunun dikkatini çekmeyi başardı. Daha sonra bir süreliğine gözden kaybolur. Fakat 1843 yılında, Tarsus'ta yeniden ortaya çıkar. Çeşitli vaatlerle yerel yöneticileri Anadolu'da bir isyan çıkarmak konusunda ikna etmeğe çalışır. Fakat sonuç Ahmet Nadir için tam bir hayal kırıklığı oldu ve Osmanlı otoriteleri tarafından tutuklanarak önce Konya'ya ve ardından İstanbul'a gönderildi. Ahmed Nadir Bey'in gerçekte kim olduğuna dair pek çok söylenti vardı. Gerçekte ise Osmanlı İmparatorluğu'na sığınan bir Polonya mültecisi idi. Diğer yandan ne için böyle tehlikeli bir iddia ile ortaya çıktığı tam olarak tespit edilememiştir.

Anahtar Kelimeler: Ahmed Nadir, Düzme Şehzade, Osmanlı Hanedanı, IV. Mustafa, II. Mahmud.

Giriş

Tarih sahnesinde, asilzade veya bir hanedan üyesi olduğunu iddia eden düzmece şahsiyetlere sıklıkla rastlanmak mümkündür. Çıkar, şöret ve zenginlik gibi çeşitli amaçlarla ortaya çıkan bu tür isimler bazen ciddi karışıklıklara neden olabilmekteydi. Uydurma dahi olsa, hikayelerinin kitap, roman hatta sinemaya konu olması, bu tür olaylara geçmişte olduğu gibi günümüzde de merak ve ilgi duyulduğunu gösterir. Osmanlı tarihinde de devletin tek hanedan ailesine mensup olduğu iddiasıyla ortaya çıkan isimler olmuştur. Bunlar arasında ilki ve en bilineni hiç şüphesiz II. Murad zamanında zuhur eden ve ciddi bir tehdit haline gelen Düzmece Mustafa isyanıdır. Fakat Düzmece yâda diğer bilinen adıyla Çelebi Mustafa'nın, gerçekten Osmanlı hanedanına mensup olmasına rağmen meşruiyetini kaybederek taraftar toplaması engellenmek için bir sahtekar olduğu iddia edilmiştir¹. I. Selim döneminde de Şehzade Ahmed'in oğlu Murad olduğunu söyleyen yeni bir düzmece şehzade ortaya çıkacaktır. Yine Kanuni döneminde, Sultan'ın boğdurttuğu oğlu Mustafa olduğunu ileri süren bir kişi kendine taraftar toplamaya çalışacaktı². Sultan İbrahim'in oğlu olduğu iddia edilen düzmece şehzade Padre Ottomano ise saltanatta hak iddia eden en ilginç simalardan biriydi. Çoğunlukla Batılılar, geçmişte olduğu gibi bugün de hikayesine merak duydukları bu ismin, gerçek bir şehzade olduğunu varsaymaktadırlar³. Bununla birlikte, Padre Ottomano'nun, Osmanlı İmparatorluğu'nu tıpkı Cem Sultan hadisesinde olduğu gibi zor durumda bırakmak isteyen

¹ Konu hakkında bkz. Şehabeddin Tekindağ, "Mustafa Çelebi", *İ.A., C. VIII*, 687-689.

² Haldun Eroğlu, "Osmanlılarda İktidarın Değişim Süreci ve Meşruiyet Sorunu", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, S. 43, 2003, s. 37-39.

³ Padre Ottomano'ya dair son kitaplardan birine dair bkz. Thomas Freller, Dolores Campoy, *Padre Ottomano and Malta: A Story of the 1001 Nights: a Sultan's Son in Malta*, Midsea Pub., Valetta 2006.

Avrupa devletlerinin bir tezgahı olarak ortaya çıkarıldığını⁴ düşündürecek daha çok sebep vardır.

Osmanlı hanedanına mensup olduğu iddiasıyla ortaya çıkanlar, bu isimlerle sınırlı kalmamıştır⁵. Nitekim II. Mahmud'un döneminin sonlarında düzme şehzadelerin arasına yeni biri daha katılacaktı. Ahmed Nadir, adını kullanan bu kişi IV. Mustafa'nın oğlu olduğunu iddia etmekteydi. Ahmed Nadir Bey'in Osmanlı saltanatında hak beyanında bulunması dönemin Batı basınında ilgiyle karşılanmıştır. Hatta diğer devletler nezdinde girişimlerde bulunarak meşruiyet kazanmaya çalışmıştı. Buna rağmen, Osmanlı topraklarında bir karışıklık çıkarma teşebbüsü kendisi için tam bir hüsrana neticelenecekti.

Bu ilginç şahsiyet hakkında ne yazık ki Semavi Eyice'nin bir makalesi⁶ dışında herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Eyice, makalesini İngiliz seyyah William Burchardt-Backer'in bir kitabına dayandırır⁷. Fakat Eyice'nin de itiraf ettiği gibi Ahmed Nadir Bey'e dair pek çok bilinmeyen vardır. Bu makalemizde, Osmanlı ve İngiliz arşiv belgelerinin ve dönemin Batılı basın kaynaklarından yararlanarak Ahmed Nadir'in şehzadelik iddiasıyla ortaya çıkışı, faaliyetleri ve gerçekte kim olduğuna dair askıda kalan sorular cevaplandırılmaya çalışılacaktır.

I. Ahmed Nadir Bey'in Saltanatta Hak İddiasından Önceki Hayatına Dair Bilgiler

William Burchardt-Backer'in kitabında, Ahmed Nadir'in sözde şehzade olarak kaleme aldığı Fransızca hayat hikayesi ve onun İngilizce tercümesine de yer vermektedir⁸. Ahmed Nadir Bey, hikayesine adını zikretmediği annesinin ölümünden nasıl kurtulduğunu anlatmakla başlamaktadır. Onun anlatımına göre II. Mahmud, IV. Mustafa'yı öldürttüktan sonra harem kadınlarının katledilmesini emretmiş ancak suikastçılardan biri hamile annesine acıyarak kaçmasını sağlamıştır⁹.

Ahmed Nadir'in annesine dair anlattıkları ile IV. Mustafa'nın eşlerinden birinin başına gelenler arasındaki bir benzerlik dikkat çekecek kadar ilginçtir. IV. Mustafa'nın dört kadınından Dilpezir Kadın 1809, Şevkinur Kadın 1812 ve Seyyare Kadın 1817 yıllarında vefat ederek I. Abdülhamid türbesine defnedilmişlerdi. Fakat zevcelerinden Peykidil Kadın'ın¹⁰ akıbeti farklı olacaktı. Çünkü Peykidil Kadın, saltanat mücadelesine karışarak IV. Mustafa'yı III. Selim ve Şehzade Mahmud'u ortadan kaldırmaya zorlamıştı. Bundan dolayı Osmanlı

⁴ Fazıl Murat, "Frenklerin "Osmanlı Papazı" Dedikleri Sahte Şehzade Kimdir?", **Resimli Tarih Mecmuası**, C. V, S. 53, Mayıs 1954, s. 3101-3102.

⁵ Bugün bile sahte şecereler düzenleyerek Osmanlı hanedanına mensup olduğunu iddia eden kişilere rastlanmaktadır. Bkz. Haşim Söylemez, "Sahte Hanedan Saltanatı", **Aksiyon**, S. 463, 20 Ekim 2003, s. 16-19.

⁶ Makale için bkz. Semavi Eyice, "Osmanlı Tarihinde Esrarengiz Bir Düzmece Şahzade Ahmed Nadir", **Tarih ve Toplum**, S. 55, Temmuz 1998, 9-13.

⁷ Eyice'nin kullandığı kaynak Backer'in "The Birthland of St. Paul, Cilicia" isimli kitabıdır. Biz bu kitaba ulaşamadık. Fakat aynı yazarın "Lares and Penate, or, Clicia and its Governors", isimli kitabında da Ahmed Nadir hakkında bilgi bulunmaktadır. Hatta ekler bölümünde Eyice'nin de zikrettiği Ahmed Nadir'e dair belgeler yer alır. Bu kitap için bkz. William Burchardt-Backer, **Lares and Penate, or, Clicia and its Governors**, Ed. William Francis Ainsworth, London 1853.

⁸ Barker, **a.g.e.**, s. 301-319.

⁹ Barker, **a.g.e.**, s. 310-311.

¹⁰ Uluçay eserinde Peykidil Kadın'ın ismini zikretmekle birlikte IV. Mustafa'nın zevceleri arasında kabul etmez. Bkz. M. Çağatay Uluçay, **Padişahların Kadınları ve Kızları**, TTK, Ankara 1985, s. 119.

tahtına çıkmayı başaran II. Mahmud'un emriyle boğdurularak cesedi birkaç cariyeye ile beraber Marmara Denizi'ne atılmıştı¹¹.

Sabık Sultan'ın zevcesi olan bir harem kadının başına gelenlerden, bir süre Osmanlı hizmetinde çalışan birinin haberdar olmaması pek düşünülemez. Zira kendisine iyi bir dayanak noktası bulan Ahmed Nadir, hikayesinin devamında katledilmekten kurtulan annesinin bir Rus gemisi ile Gürcistan'daki ailesinin yanına sığındığını ve bu kaçıştan birkaç ay sonra dünyaya geldiğini ifade etmektedir¹². 11 yaşında gerçekte kim olduğunu öğrendikten kısa bir süre sonra annesini kaybeden Ahmed Nadir, İstanbul'a gitmek amacındadır fakat gelişmeler bir süre Doğu Avrupa'da seyahat etmesini gerektirir. 1828-1829 Osmanlı-Rus savaşı başladığında artık Osmanlı topraklarındadır. Anadolu'ya geçerek milletini daha yakından tanımak ister. Ardından İstanbul'a gelir ve babasının dostlarını bulur. Sırrını ifşa ettikleri arasında Reis Efendi ve Divan tercümanı da bulunmaktadır. Hüsrev Paşa'nın himayesini görerek Babiâli'nin hizmetine girer. İlk görevi Adana'daki atlı alaya kumandanlık etmektir. Burada komutası altında, kendisine göre, dünyanın en seçkin 19 bin askeri vardı. Bu, ölen babasının intikamını almak için iyi bir fırsattı. Fakat reformlara katkı ve yardımda bulunmakta kararlı olduğu için amcasına isyan etmek istememiştir.

Daha sonra yeniden İstanbul'a dönen Ahmed Nadir Bey, Mariora isimli bir Rum'la evlenir. Hüsrev Paşa'nın emriyle Polonya'ya casus olarak gönderilir. Yakalanırsa da hapisten kurtulmayı başarır. İstanbul'a geri döner. Ancak bu sefer orada zindana atılır. Nedenini belirtmemekle birlikte sırrının ifşa olduğunu düşünür. Fransa maslahatgüzarı Baron de Varenne sayesinde kurtulur fakat eşi artık kendisinden ayrılmıştır. Hapisten kurtulmasından sonra başına bir şey gelmesinden korktuğu için Mısır'a giderek İbrahim Paşa'nın yaverliğine getirilir¹³. Gerçekten de 1833 yılında Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa Kütahya'ya ulaştığında Ahmed Nadir, Mısır ordusunun süvari alay kumandanı idi¹⁴. Fakat kendi anlatımına göre, amcasına karşı savaşmaktan huzursuz olur ve sağlık sorunlarını bahane ederek Avrupa seyahate çıkar¹⁵.

Mısır'dan ayrıldıktan sonra Mora, İtalya ve Paris'de bir süre vakit geçirir ve ardından Londra'ya uğrar. Londra'da bulunduğu sırada dönemin Osmanlı sefiri Nuri Efendi'ye de ziyaret edecektir. Ziyareti sırasında Nuri Efendi'ye Mısır'daki durum hakkında bazı şeyler anlatarak karşılığında İstanbul'daki gelişmelere dair bilgi ister. Yunan meselesiyle ilgili görüşlerini belirtmişse de Osmanlı sefiri tarafından casus olabileceği gerekçesiyle muallâk cevaplarla geçiştirilir. Daha sonradan bu türden bir ziyareti Rus sefaretine de yaptığı anlaşılan Ahmed Nadir, birkaç kere daha Osmanlı sefaretine uğrar. Ahmed Nadir'in Nuri Efendi'ye dile getirdiğine göre amacı İstanbul'a dönmek ve Babiâli hizmetine yeniden girmektir. Ancak Mehmed Ali Paşa emrinde çalıştığı için cezalandırılmaktan korkmaktadır. Nuri Efendi, af

¹¹ Antony Dolphin Anderson, **Bütün Yönleriyle Osmanlı Hanedanı**, Çev. Şefaettin Severcan, Yenişafak, (tsz.), s. 276.; Yılmaz Öztuna, **Devletler ve Hânedanlar, C. II**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1969, s. 245.; Stratford Canning'ın III. Selim, IV. Mustafa ile II. Mahmud'un saltanatdaki ilk yıllarına dair hazırladığı bir raporda IV. Mustafa'nın haremindeki bazı kadınlarının Alemdar Mustafa'nın emriyle Adalar yakınlarında denize atılarak öldürüldüklerini rivayet eder. Burada bahsedilen kadınların Peykidil ve yanındaki cariyeler olması gerekir. Bkz. FO., **78/63**, 25 March 1809.

¹² Gerçekte, IV. Mustafa'nın erkek çocuğu bulunmamaktaydı. Mart 1809'da doğan tek çocuğu Emine Sultan, doğumundan sekiz ay sonra vefat etmiş ve I. Abdülhamid türbesine defnedilmiştir. Bkz. Uluçay, **a.g.e.**, s. 119.

¹³ Barker, **a.g.e.**, s. 310-318.

¹⁴ G. M., "A Visit to İbrahim Pacha", **Metropolitan Magazine**, January 1834, s. 33.

¹⁵ Barker, **a.g.e.**, 318.

dilediği müddetçe bir cezanın söz konusu olmayacağını ifade ederek bu tuhaf ziyaretçiyi pasaport ve Reşid Paşa'ya yazılmış bir arıza vererek başından savmayı tercih eder¹⁶.

Arzu ettiği gibi İstanbul'a dönen Ahmed Nadir, yeniden Babîali'nin hizmetinde göreve başlar. Kendi verdiği bilgiye göre, Silistre'deki birliklerinin kumandanıdır ve Dobruca Ovası'nda bir koloni kurmak üzere atanmıştır¹⁷. Gerçekten de daha önce de İstanbul'da bulunan Ahmed Nadir'in, Dobruca Ovası'nın ziraata uygunluğunu inceleyecek mühendislerle eşlik etmek ve Silistre redif kuvvetlerinin talimiyle ilgilenmek üzere Silistre Müşiri Said Paşa'nın maiyetine 3500 kuruş aylıkla tayin edildiğini görmekteyiz¹⁸. Fakat, kendi anlatımına göre, Silistre'de memurların kötü muamelesine şahit olunca İstanbul'a geri döner. Osmanlı başkentinde devletin kurtarılması için yaptığı tavsiyelerin dikkate alınmadığını görünce Avrupa'ya gitmeye karar verir¹⁹. Oysa Ahmed Nadir'in, Mehmed Ali Paşa tarafından tasarlanan entrikalara alet olduğu için İstanbul'dan bir buharlı ile kaçarak Mısır'a döndüğüne dair rivayetler de vardır²⁰.

II. Ahmed Nadir'in Şehzadelik İddiası ile Ortaya Çıkışı

Ahmed Nadir'in Avrupa'ya ne zaman geçtiği ve Osmanlı tahtında hak iddiasını ilk defa nerede dile getirdiği konusunda kesin bir bilgi sahibi değiliz. Bununla birlikte, 29 Mayıs 1839'da Walles Witch isimli gemi ile Dover'da İngiltere topraklarına ayak basmıştır. Yanında Halil Hamdi adında bir katibi de bulunan Ahmed Nadir Bey otuz beş yaşlarında, kısa boylu, fırça sakallı, uzun bıyıklı ve doğulu tarzında giyinen bir adam olarak tarif edilmekte ve İran ordusuna mensup bir subay olduğu düşünülmektedir²¹. Ahmed Nadir'in amacı İngiliz hükümetine iddialarını kabul ettirmektir. Bunun için IV. Mustafa'nın oğlu ve doğal olarak saltanatın gerçek sahibi olduğuna dair Kraliçe Viktorya'ya hitaben yazdığı bir mektubu İngiliz Dışişleri'ne gönderir.

27 Rebiyülevvel 1255 (10 Haziran 1839) tarihli mektubunda "...muhibbiniz şevketlü Sultân Mahmûd Hân hazretlerinin bilâsebeb bundan otuz seneyi mütecâviz katl ve i'dâm eylemiş olduğu kendi birâderi cennetmekân Sultân Mustafa Hân merhûm hazretlerinin şehzâde-i â'lî-mikdarı olub bu â'lem-i dünyaya geldiğimden bu âna kadar diyâr-ı Avrupa'da meks ü ikâmet iderek haseb ve nesebimi kimesneye ifşâ itmeyerek pederim pâdşâh merhûmun kâtili olan ammim sultân Mahmûd Hân hazretlerinden ahz-ı sâr-ı intikâm ile hakk-ı sarîh-i hâlisânem olan Memâlik-i Aliyye-i Osmâniye'ye sahâbet itmek dâiyesiyle tebdîl-i hey'et çend def'a diyâr-ı türkistâna ve dersâdete gitmiş isem de nefis-i âcizâneme mahsûs ba'zı muhâtaraların mülâhazasıyla bervech-i iş'âr ahz u intikâma ictisâr olunmamış ve bu merâm-ı âcizânemin husûlü için dürlü kalıba dâhil olarak neseb-i aslîyemi bir ferde izhâr ve beyân itmemiş isem de bundan böyle avn u i'nâyet bârî ile pederim pâdşâh merhûmun hûn-ı nâhakki intikâmını ahz ile mülk-ü mevrûsum olan Memâlik-i Osmâniye'ye sahâbet itmek hususlarında her ne tarîki kalb-i âcizâneme ilhâm-ı ilâhîye tulû' ütdirir ise ol tarikle elden geldiği derece sa'y

¹⁶ BOA., HAT 19747-A, 29 Z 1248.

¹⁷ Barker, a.g.e., s. 319.

¹⁸ BOA., HAT 1588, 29 Z 1249.

¹⁹ Barker, a.g.e., s. 319.

²⁰ Brother Peregrine, "The Danube I", *Fraser's Magazine for Town and Country*, Vol. XXII, July to December 1840, London, s. 566.

²¹ FO., 78/386, 27 June 1839.

ü gayretde kusûr olunmayacağı”ni²² belirterek açıkça Osmanlı tahtının yasal varisi olduğunu iddia ediyordu.

Dönemin Londra maslahatgüzarı Âlî Efendi, durumu hemen Babıâli’ye bildirmekle birlikte Ahmed Nadir’in alay konusu olduğunu beyan etmeyi ihmal etmez. Aynı zamanda, Paris ve Viyana sefirlerinin de bu düzmece şehzade konusunda uyarı gönderilir²³.

Ahmed Nadir, İngiltere’de beklediğini bulamasa da sonraki duraklarında ilgiyle karşılanacaktır. İlk olarak Londra’dan Malta’ya geçen Ahmed Nadir, kendisini idarecilere saltanatın gerçek sahibi olarak takdim eder. II. Mahmud’un 1 Temmuz 1839’da vefat etmesinin hemen ardından Malta gazetelerinde Osmanlı tahtının yasal varisi olduğu iddiasıyla gündeme gelir. Romantik hikayesine pek çok kişi inanmasa da en azından ilgi duyacak²⁴ ve böylece kısa zamanda Avrupa kamuoyunun dikkatini çekmeyi başaracaktır.

1840 yılında New Monthly Magazine’de “Some Account of the Turkish Pretender” başlığı ile bir yazı kaleme alan Miss Isabella Romer, o tarihlerde gazetelerde iddiasıyla gündeme gelen Ahmed Nadir ile iki yıl önceki karşılaşmasını anlatır. İstanbul’dan Viyana’ya doğru yol olan Ferdinando Primo isimli vapurlu gemiye Silistre’ye gitmek için binen Ahmed Nadir batılı görünüşüne rağmen Osmanlı subay üniforması ve 11 yabancı dili mükemmel şekilde konuşabilmesi ile daha başlangıçta diğer yolcuların dikkatini çekmeyi başarmıştır. Kendisini Karaman Türklerinden ve topçu subayı olarak takdim eder²⁵. Aynı gemide bulunan Brother Peregrine de Tuna’ya dair kaleme aldığı yazı dizisinde Ahmed Nadir’den bahsetmektedir. Onun verdiği bilgilere göre kendisini topçu generali olarak tanıtan Ahmed Nadir’in, emrinde 20 bin adamı vardır ve Bulgaristan’da geniş topraklara sahiptir. Ayrıca İngiliz edebiyatı ve Doğu şiirine dair bilgi birikimi diğer yolcular arasında hayranlık uyandıracak kadar geniştir²⁶.

Anlaşılan yalnız iddiası ile değil entelektüel birikimiyle de dikkatleri üzerine çeken düzme şehzade Ahmed Nadir’in Malta’dan sonraki durağı Cebel-i Tarık’tır ve burada bulunan İngiliz garnizonunda görevli üst düzey subayların vazgeçilmez davetlilerinden biri olacaktır²⁷. Hatta İngiltere koruması altında bir süre Cebel-i Tarık’ta ikamet etmek istemişse de kendisinin bir casus olduğunu düşünen İngiliz başkonsolosu, dışişlerine bu talebin reddine dair görüş bildirecektir²⁸. Ahmed Nadir, Cebel-i Tarık’dan ayrılmadan önce Fas’a giderek Sultan’ın 15 gün kadar konuğu olacaktır. Sultan, sarayının hemen yanında kendisine bir çadır ve hizmetini görmesi için köleler tahsis eder. Ayrılmadan önce de değerli hediyeler bahşedilir²⁹. Hatta Fas Sultan’ından Osmanlı tahtının yasal varisi olduğuna dair bir ferman almayı bile başaracaktır³⁰.

²² Mektubun Osmanlıca orijinali ve İngilizce çevirisi için bkz. FO., **78/386**, June 1839.

²³ BOA., **HAT 48210**, 25 R 1255.

²⁴ Isabella Frances Romer, “Some Account of the Turkish Pretender”, **The New Monthly Magazine**, Vol. LIX, Ed. Theodore Hook, Romer, s. 14.

²⁵ Romer, **a.g.m.**, s. 14-21.; Romer’in bu yazısı aynı zamanda Barker’in ekler bölümüne de konulmuştur. Bkz. Barker, **a.g.e.**, s. 320-325.

²⁶ Brother Peregrine, "The Danube I", **Fraser's Magazine for Town and Country**, Vol. XXII, July to December 1840, London, s. 561.

²⁷ Isabella Frances Romer, **The Rhône, the Darro and Guadalquivir: A Summer Ramble in 1842**, Vol. II, London 1843, s. 290

²⁸ FO., **78/420**, 7 May 1840.

²⁹ Romer, **a.g.e.**, s. 291-292.

³⁰ David Urquhart, **The Pillars of Hercules; or, A Narrative of Travels in Spain and Morocco in 1848, Vol. II**, London 1850, s. 246.

Ahmed Nadir'in daha sonraki durağı ise İtalya'dır. Sözde, Palermo'da muhteşem bir sarayı vardır. Napoli Kralı'nın iltifatına mazhar olur³¹. Sicilya Krallığı'nda bulunan Avrupa elçilerine bir bildiri göndererek iddialarını yeniler ve canının tehlikede olduğu belirterek kendisine sığınma hakkı verilmesi için aracılıkta bulunmaları ricasında bulunur³².

III. Anadolu'da İsyan Çıkarma Teşebbüsü

Düzme şehzadenin İtalya macerasının ne kadar sürdüğü ve oradan ne zaman ayrıldığını bilemiyoruz. Fakat 1843 Şubat'ında Osmanlı topraklarında yeniden ortaya çıkacaktır. O tarihte Mr. Jones isimli bir İskoç'la birlikte Mısır'dan yola çıkarak Tarsus'a gelir. Sekiz gün kadar İngiliz konsolosluğunda kalan Ahmed Nadir, Tarsus'tan Adana'ya geçerek bir Rum'un evinde 12 gün kadar misafir olur ve aralarında eski yöneticilerinin de bulunduğu şehrin ileri gelenlerine ziyarette bulunur³³.

Sultan IV. Mustafa'nın oğlu ve Osmanlı tahtının yasal varisi olduğu iddiasını sürdüren bir şahsın Osmanlı idarecilerinin dikkatini çekmesi kaçınılmazdı. Nitekim kısa bir süre sonra Vali Mahmud İzzet Paşa'nın adamları tarafından yakalanarak Paşa konağına getirilir. O sırada Vali, şehrin ileri gelenleri ile toplantı halinde olmasına rağmen Ahmed Nadir'i huzura kabul eder. İddialarını bu toplantıda da yenileyen Ahmed Nadir, kendine biat ederek isyan etmeleri halinde onları hükümetinin nazırları yapacağı vaadinde bulunur. Saltanatın yasal varisi olduğunu ispat etmek için gerçekliği oldukça şüpheli olan Mısır valisi Mehmed Ali Paşa'nın kendisine "Efendim Sultanım" hitabıyla yazdığı bir mektubu kanıt olarak gösterir. Eğer bir isyan çıkarırlarsa Mısır'dan gelecek 25 bin asker ilkbaharın başlangıcında karaya çıkacaktır. Elbette ki bu iddiaları vali tarafından ciddiye alınmaz ve Ahmed Nadir tutuklanır. Ertesi gün, 4 Mart 1843'de, Konya'ya ve buradan da kovuşturma için İstanbul'a gönderilir³⁴.

Dönemin İstanbul'daki İngiliz elçisi Stratford Canning'in verdiği bilgiye göre Osmanlı başkentine getirilen Ahmed Nadir tutuklanmıştır fakat idam cezası verilmeyecektir³⁵. Ancak düzme şehzadenin tutuklanmasından sonra başına gelenler konusunda kesin bilgilere sahip değiliz. Tarsus'da yakalanmasından iki üç ay sonra Samsun'daki İngiliz konsolos vekili Ahmed Nadir'in tarifine uyan bir kişi ile karşılaşmış ise de emin olamamıştır³⁶. Bir başka belgede ise Ahmed Nadir, "*mülk-i millet hakkında hayırlı olacak hizmete bundan böyle dahi elden geldiği kadar say ve ikdamda kusur olmayacağı*"nı ifade etmiştir³⁷. Anlaşıldığı kadarıyla Ahmed Nadir, Osmanlı otoritelerince serbest bırakılmıştır.

Ahmed Nadir'le ilgili ilginç bir rivayet daha vardır. 1849 yılında Romanya'da hanedanının sonuncusu Grégoire Brancovan'ın amcası olduğu iddia ile Lazar Brancovan isminde bir kişi ortaya çıkmıştır. Gerçek varis olduğunu iddia eden bu kişi tıpkı Ahmed Nadir gibi birçok dil bilmekteydi. Eyice, Ahmed Nadir'le Lazar Brancovan arasındaki benzerlikten dolayı aynı kişi olması ihtimalinden söz eder³⁸. Bir başka belgeden de Ahmed Nadir'in

³¹ Barker, **a.g.e.**, s. 93.

³² Bu İtalyanca bildiri ve İngilizce çevirisi için bkz. Barker, **a.g.e.**, s. 320-327.

³³ FO., **78/517**, 12 March 1843.

³⁴ Barker, **a.g.e.**, s. 94-95.

³⁵ FO., **78/513**, 5 May 1843.

³⁶ Barker, **a.g.e.**, s. 96.

³⁷ BOA., **HAT 48180**, tsz.

³⁸ Eyice, **a.g.m.**, s. 13.

Tulça'ya gitmek istediği ancak Osmanlı otoritelerince pasaport verilmediği anlaşılmaktadır³⁹. Muhtemelen Romanya'ya geçmenin bir başka yolunu bulan Düzme şehzade Ahmed Nadir, Osmanlı saltanatına dair iddialarından istediğini elde edemeyince bir defa da şansını orada denemek istemiş olabilir.

Peki gerçekte Ahmed Nadir Bey kimdi? Rum bir maceracı, Rus ajanı, İtalyan dönmesi, Mehmet Ali Paşa'nın casusu olduğuna dair farklı rivayetler bulunmaktaydı. Avrupa ülkelerinin her biri rakip devletler adına çalıştığını düşünmekteydi⁴⁰. Ama rivayetlerin çoğu Polonya kökenli bir mühtedi olduğuna dairdir. "Une Mission Militaire Polonaise en Egypte" isimli kitapta gerçek adının Moszyński Potkański olduğu belirtilmektedir⁴¹. Ahmed Nadir, yine kaleme aldığı hayat hikayesinde Pera'daki Avrupalılar tarafından Moszinski olarak çağırıldığını ifade etmesi de bu bilgiyi teyit eder. Ayrıca Polonya'da tutuklandığı sırada kendisinin bir Leh asilzadesi sanıldığını, hayali bir aile bulunduğunu ve mülkler verildiğini belirtmektedir. Kendi kaleme aldığı hikayesinde Osmanlı hizmetinde yaptığı görevlere dair verdiği bilgiler diğer kaynaklarla da uyuşması da Ahmed Nadir'in gerçekte, bir dönem Osmanlı hizmetine de giren bir Polonya mühtedi olduğunu göstermektedir. Bir başka kaynakta Ahmed Nadir'in Rus ordusuyla İran'a düzenlenen bir sefere katıldığı ve ardından Polonya'da başlayan isyanda yer aldığı için kaçarak Osmanlı hizmetine girdiği bilgisi bulunmaktadır⁴². General Henryk Dembiski'nin önderliğinde bir grup Polonyalı subay 1833 yılında Mısır valisi Mehmed Ali Paşa emrine girmişti⁴³. Ahmed Nadir de muhtemelen onlar arasındaydı.

Ama asıl sorulması gereken Ahmed Nadir'in neden Osmanlı saltanatında hak iddiası ile ortaya çıktığıdır. Bu iddialarını ilk dile getirdiği dönemin Mısır sorununun yeniden alevlendiği 1839 yılına tesadüf etmesi bunun Osmanlı sultanını yeni bir gaile ile uğraşmak zorunda bırakmak isteyen Mısır valisi Mehmed Ali Paşa'nın bir tezgahı olduğu fikrini akla getirmektedir. Ancak buna dair kesin bir yargıya varmak için yeterli kanıt mevcut değildir. Belki yalnızca biraz şöhret ve para peşinde koşan bir maceraperestti. Kesin olan bir şey varsa Babıâli'nin konuyu çok fazla ciddiye almadığıdır. Avrupa hükümetlerinin de yaklaşımı aynı şekilde olduğu anlaşılmaktadır. Avrupa kamuoyunun gösterdiği ilgiyi ise bugün dahi bu tür hikayelere duyulan merakla açıklamak mümkündür.

³⁹ BOA., A.MKT., 131/41, 25 C 1264.

⁴⁰ Isabella Frances Romer, "Some Account of the Turkish Pretender", **The New Monthly Magazine**, Vol. LIX, Ed. Theodore Hook, Romer, s. 18.

⁴¹ S. XIX.

⁴² G. M., "A Visit to İbrahim Pacha", **Metropolitan Magazine**, January 1834, s. 33.

⁴³ Mehmed Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa, 1830'ların başında Polonya'da başlayan isyanın başarısızlıkla sonuçlanması üzerine ülkelerinden kaçan Polonyalı subaylardan ordusunu modernize etmek için yararlanmak ister. Başlangıçta bu davete çok az sayıda Polonyalı iştirak etmekle birlikte 1833 yılında General Henryk Dembinski ile birlikte Mısır ordusu saflarına geçen subayların sayısı artacaktır. Her iki tarafın olumlu çabalarına rağmen Rusya'nın baskısı ve yanlış anlamalar Mısır ordusunun Polonyalı subaylar yardımıyla modernizasyonu teşebbüsünü yarım bırakacaktır. Bkz. John P. Dunn, **Khedive Ismail's Army**, London-New York 2005, s. 12.

KAYNAKÇA**1. Arşiv Kaynakları:**

A. Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İstanbul

Hatt-ı Hümayûn Tasnifi (HAT): **1588, 19747-A, 48180, 48210.**

Sadaret Mektûbî Kalemi (A.MKT.): **131/41.**

B. The National Archive, Londra

Foreign Office (FO): 78/63, 78/386, 78/420, 78/513, 78/517.

2. Araştırma ve İncelemeler

ANDERSON, Antony Dolphin, **Bütün Yönleriyle Osmanlı Hanedanı**, Çev. Şefaettin Severcan, Yenişafak, (tsz.)

BROTHER Peregrine, "The Danube I", **Fraser's Magazine for Town and Country**, Vol. XXII, July to December 1840, London, s. 560-572.

BURCHARDT-BACKER, William, **Lares and Penate, or, Clicia and its Governors**, Ed. William Francis Ainsworth, London 1853.

DUNN, John P., **Khedive Ismail's Army**, Routledge Pub., London-New York 2005.

EROĞLU, Haldun "Osmanlılarda İktidarın Değişim Süreci ve Meşruiyet Sorunu", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi**, S. 43, 2003, s. 19-39.

EYİCE, Semavi, "Osmanlı Tarihinde Esrareniz Bir Düzmece Şahzade Ahmed Nadir", **Tarih ve Toplum**, S. 55, Temmuz 1998, 9-13.

MURAT, Fazıl, "Frenklerin "Osmanlı Papazı" Dedikleri Sahte Şehzade Kimdir?", **Resimli Tarih Mecmuası**, C. V, S. 53, Mayıs 1954, s. 3101-3102.

FRELLER, Thomas, Dolores Campoy, **Padre Ottomano and Malta: A Story of the 1001 Nights: a Sultan's Son in Malta**, Midsea Pub., Valetta 2006.

G. M., "A Visit to İbrahim Pacha", **The Metropolitan Magazine**, January 1834, s. 32-34.

ÖZTUNA, Yılmaz, **Devletler ve Hânedanlar, C. II**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1969.

ROMER, Isabella Frances, "Some Account of the Turkish Pretender", **The New Monthly Magazine**, Vol. LIX, Ed. Theodore Hook, Romer, s. 14-21.

ROMER, Isabella Frances, **The Rhône, the Darro and Guadalquivir: A Summer Ramble in 1842**, Vol. II, London 1843.

SÖYLEMEZ, Haşim, "Sahte Hanedan Saltanatı", **Aksiyon**, S. 463, 20 Ekim 2003, s. 16-19.

ULUÇAY, M. Çağatay, **Padişahların Kadınları ve Kızları**, TTK, Ankara 1985.

URQUHART, David, **The Pillars of Hercules; or, A Narrative of Travels in Spain and Morocco in 1848**, Vol. II, London 1850, s. 246.

TEKİNDAG, Şehabeddin, "Mustafa Çelebi", **İ.A.**, C. VIII, 687-689.